

Biddende begenadigde

Lezing: 1 Samuël 1

Zondag 18 augustus GK Sliedrecht

Graag wil ik u en jullie het verhaal vertellen van Hanna, de moeder van Samuël.

Zij is getrouwd met Elkana. Maar zij is niet de enige echtgenote, en daar begint al iets van de ellende, en ook bij ons wel bevreemding, denk ik. Je ziet vandaag wel weer steeds meer – ook tamelijk serieuze – pleidooien voor wat ze dan poly-amorie noemen. Poly betekent 'veel' en amor is 'liefde', dus dat je van meer mensen tegelijkertijd kunt houden tot en met een intieme relatie, en dat dat eigenlijk best gezond en goed zou zijn. Je krijgt dan soms een evolutionaire ethiek voorgeschoteld, namelijk dat behalve gibbons alle mensaapsoorten niet monogaam zijn, dus dat het waarschijnlijk ook bij onze make up hoort het niet te zijn. Poly-amorie is dan overigens nog geen poly-gamie. Poly-amorie is meer zoiets als: in elk stadje een schatje. Terwijl poly-gamie, overigens meestal voorbehouden aan mannen, betekent dat je met meerdere vrouwen tegelijk formeel getrouwd kunt zijn en samen ook in één groot huishouden leeft. Dus dan zitten die vrouwen ook op elkaars lip.

Wat de bijbelse verhalen betreft hebben we het met poly-gamie wel een beetje lastig. De aarstvaders van het Oude Testament worden regelmatig getekend in poly-game huishoudens. Terwijl de latere norm in Israël en ook in de kerk het monogame huwelijk werd. De exclusieve verbondenheid van twee mensen, man en vrouw. Ook in de Islam is er ruimte voor poly-gamie, tot maximaal vier vrouwen, mits je voldoende middelen van bestaan hebt, maar het wordt niet aanbevolen. Ook onder de Amerikaanse godsdienstige groepering van de Mormonen is zogeheten veelwijverij nog lang in zwang geweest, gecombineerd met het verwekken van megagezinnen. Hetgeen afgelegen delen nog wel onder het radar schijnt voor te komen. Want ook in Amerika is het, net als in Europa, onder invloed

van het christendom verboden. Je kunt met wie je wilt natuurlijk gaan samenleven, maar niet met meer dan één persoon wettig gehuwd zijn, ook in de zin van voogdij en erfrecht. Nou ja, ondertussen staan wij vandaag weer voor allerlei nieuwe uitdagingen wat betreft het familierecht, met samengestelde gezinnen, bonuskinderen, deeltijdouders, gelijkgeslachtelijke relaties, nieuwe ideeën over gender, identiteit, transpersonen en al of niet biologische gegevens, etcetera.

Maar voorlopig zien we een familiefoto waar op Elkana prijkt met zijn twee vrouwen, Hanna en Penina, en aan Penina's kant inmiddels een schare kinderen, en aan Hana's kant verder niks. En dat laatste is pijnlijk.

Van Elkana wordt verteld dat hij in Rama in Efraïm woont en daar zou je op het eerste gehoor de conclusie uit trekken dat hij en zijn familie uit die stam van Israël, namelijk Efraïm, afkomstig is. Maar dat ligt in de bijbelse traditie toch anders. Want als je de geslachtsregisters uit het bijbelboek Kronieken goed bestudeerd, zie je dat Elkana en dus ook Samuël behoren tot de stam van Levi. (vgl. 1 Kron 6:7-13 en 6:18-23). De levieten hebben geen eigen grondgebied, maar leefden verspreid door het land onder de andere stammen van Israël. In Richteren 17 en 18 vind je zo'n verhaal van een jonge, reizende Leviet, die zich dan hier en dan daar vestigt. De aanduiding dat Elkana woont in het Rama in de streek Suf lijkt er op te duiden, dat daar een enclave van Levieten woonde. Suf is immers één van de Levitische voorvaders (vgl 1 Kronieken 6:20). Waarom vertel ik dit? Omdat dit het afzonderen van Samuël voor dienst in het heiligdom meteen een stuk logischer lijkt te maken. Het is niet zomaar een inval of idioot idee van Hanna, om God te beloven: als ik een zoon krijg, zal hij bestemd zijn voor de dienst in het heiligdom. Dat is iets wat in de familie meer gebeurt, zal ik maar zeggen. En wie werd de eerste opperzangmeester in de tabernakel toen die door David naar Jeruzalem werd gehaald? Dat was: Heman, een kleinzoon van Samuël. Het bleef dus in de familie. Er ligt een bijzondere

roeping en een bijzondere geschiedenis bij deze familie met het heiligdom. Het is dan ook niet voor niets dat Elkana jaarlijks een trouwe bedevaartsganger is met zijn hele familie.

Dan nog dit. Hanna kon in eerste instantie geen kinderen krijgen. Omdat Elkana wel kinderen kon verwekken, kon het niet anders dan liggen aan haar 'gesloten moederschoot' zoals de bijbelse taal dat uitdrukt. Maar nadat Samuël werd geboren is de schade nog behoorlijk ingehaald. Want ze kreeg na Samuël nog drie zonen en twee dochters. Telkens als Hanna vanaf de tijd dat Samuël op het internaat van Eli zat, jaarlijks ter bedevaart ging, had Eli, de hoofdpriester van toen, haar en haar man gezegend en gezegd tegen haar man Elkana: moge de HEER u bij deze vrouw nog andere kinderen geven, in plaats van de jongen die ze aan de HEER heeft afgestaan. (1 Samuël 2:20-21). Naast zijn halfbroers en zussen, had Samuël dus ook nog vijf jongere hele broers en zussen.

Dan tenslotte nog deze vooropmerking: we begonnen te lezen in het bijbelboek 1 Samuël hoofdstuk 1. Dat volgt in onze bijbel op het bijbelboekje Ruth. Dat komt omdat in het Oude Testament zoals het aan de kerk is overgeleverd de oorspronkelijke indeling van de Tenach, de Joodse aanduiding voor het Oude Testament, niet gevolgd wordt, maar is losgelaten voor een soort historische volgorde. Ruth komt in onze volgorde dan achter Richteren. Dat is omdat aan het begin van Ruth staat dat het zich afspeelde in de Richterentijd. Maar eigenlijk is Ruth een zogeheten feestrol, die in de Tenach bij de Geschriften hoort, dus in de buitenste cirkel van de Tenach. En dan komen 1 en 2 Samuël opeens meteen na het bijbelboek Richteren, en wel als onderdeel van de zogeheten Vroege Profeten. Waarom vertel ik dit? Omdat je in het Richterenboek steeds de profetische kommentaarstem hoort zeggen door alle verhalen en lotgevallen van de Israëlieten heen: dit was de tijd dat er nog geen koning was in Israël, en dat ieder maar deed wat goed was in eigen oog. Welnu daar eindigt het Richterenboek dan ook mee, precies met die uitspraak (Ri 21:25). In die tijd was er nog geen koning. En nu gaat het bijbelboek 1 Samuël vertellen, dat er een zoektocht begint naar

de ware messiaanse koning. En het bijbelboek 2 Samuël gaat vertellen hoe het die messiaanse koning, na de valse start met Saul, vergaat. En je denkt: de hoofdpersoon in deze bijbelboeken is dan dus toch David, en waarom heten die bijbelboeken dan niet naar hem, maar naar Samuël? En waarom begint het weer met een onvruchtbare vrouw? En van Samuël wordt helemaal uit de doeken gedaan, hoe hij op de wereld kwam, maar van David horen we helemaal niks tot het moment dat hij juist door Samuël van achter de schapen wordt geroepen en wordt gezalfd. Nou kijk, dat heeft nu alles te maken met God, de God die wij leren kennen in en door deze verhalen.

Maar omdat verder duidelijk te maken moet ik wat meer vertellen over het verhaal van Hanna, en het lied dat zij zingt. Het is jammerlijk niet? Hoe kleingeestig mensen elkaar in de weg kunnen zitten. Hanna betekent de begenadigde. Zij moet het hebben van genade. Penina betekent: zij die straalt, glimt of glanst, zeg maar glundert. Parel, juweel: zij kan iets laten zien, zij heeft iets gepresteerd. Namelijk kinderen krijgen, althans zo wordt het geframed, niet alleen door haar, maar in haar cultuur. Dat er in de pagane cultuur van toen zoveel seksualiteit verbonden was aan de godsdienst van zoveel volken, had niks te maken met lust of uitspatting, al kwam het daar wel vaak van natuurlijk, maar had ten diepste te maken met voortplanting: productie, groei, economie, zekerheden voor de toekomst. En ja, dan ziet de grote en de kleine strijd, ook in familieverband al gauw herkenbaarder uit.

Wie kan vandaag bogen op succes, en wie wordt vandaag gezien als kneus en kostenpost? Ja, zij kost alleen maar, maar ze brengt niks voort. En dan kan Elkana haar wel voortrekken, met de jaarlijkse familiegiften en dan kan hij wel zeggen, jij bent mijn nummer 1, ben ik je niet meer waard dan tien zonen, maar dat zijn doekjes voor het bloeden, want zij is een bijwagen, een uitkeringstrekker, een profiteur, een parasiet. Geen productieve kracht. En er zijn genoeg partijen die zo over jou willen praten. Hoe lossen we de betaalbaarheid op van al

die zorg voor hen die niet presteren. Kan dat niet nog een tandje minder?

In heel wat uitleggingen komen de mannen in het verhaal er niet zo best van af. Soms zijn het de oudere geestelijke uitleggingen, die Hanna de vrome ziel willen doen uitspringen boven de matig geestelijke Elkana en Eli. Soms zijn het meer feminiene uitleggingen, die de mannen mannelijk onbegrip verwijten. Elkana zou bagataliseren en Eli zou haar ruw onderbreken in haar gebed, zou ongeduldig zijn. En ja, zulke mannen zijn er zeker: grote stappen gauw thuis, niet zo fijhgevoelig of open over wat er nu echt in jouw ziel gaande is. En er zeker niet te lang bij stil staan allemaal.

Maar ik vind het bij nader inzien wel meevallen, eerlijk gezegd, met die Elkana en Eli. Elkana probeert wel degelijk achter haar te staan, en hij vraagt wel degelijk: wat is er toch Hanna, dat je je zo terugtrekt. En hij staat ook achter haar, als ze Samuël wil afstaan voor de vorming van de jongen tot geestelijke op het seminarie van Eli. Hij neemt haar gelofte over (vgl 1 Sam 1:21). Hij had ook kunnen zeggen: ben jij helemaal gek geworden, die gelofte, het zal allemaal wel, toen was je niet goed bij je zinnen, niet handelingsbekwaam, ik overrule dat, God vergeeft je het wel, maar ik steek er een stokje voor.

En Eli: als zij nu werkelijk zo lang in het heiligdom haar troost bij God zocht, al prevelend, terwijl dat allemaal tamelijk raar was, hoe vreemd is het dan om eens na een tijdje poolshoogte te nemen. Gaat het wel goed met u mevrouw? Je kunt zeggen: hij vult het met zijn veronderstelling van middelengebruik wel snel in, maar daar staat tegenover dat *du moment* dat ze door haar tranen heen vertelt wat er is, namelijk hoe zwaar haar droefheid op haar drukt, en ze haar nood klaagt, en haar hart uistort bij de HEER, reageert hij best pastoraal: o sorry, als het zo is, ga dan in vrede, zuster, de God van Israël zal zeker je gebed verhoren. Hanna bedankt hem toch ook niet voor niets voor zijn vriendelijkheid. Ze klaart helemaal op, haar depressie gaat over, haar eetstoornis verdwijnt (1 Sam 1:18). Nou als dat het resultaat van zijn pastoraat is, kan minder toch? En als

later Samuël geboren is en eenmaal als jongetje onder de hoede van Eli is gesteld en Hanna jaarlijk met een nieuwe jas voor Samuël ter bedevaart komt, zegent Eli haar weer hartelijk, zoals we al hoorden.

Neemt niet weg, dat er dingen zijn die in je hart kunnen spelen, die op je ziel kunnen drukken, die hoe innig en bevriend je ook kunt zijn met mensen om je heen, je partner, een broer, een zus, een vriend, een vriendin, een vader, een moeder, een zoon of een dochter, of een geloofsgenoot die erg dichtbij je staat, dan nog kunnen er dingen zijn, die alleen jou gelden, waarin je eenzaam bent, waar niemand jou ten diepste in kan kennen or doorgronden, behalve God. Dat bidden dat is dan inderdaad: je hart uitstorten bij God. En dat kan in je binnenkamer, maar ook op plekken van stilte elders, een kerk, een kapel, een plaats in de natuur. Niet dat we zo makkelijk raad weten met dat bidden. Want wat doen we eigenlijk?

Het gebed van een rechtvaardige vermag veel, zo schrijft Jakobus aan de twaalf stammen in de diaspora, christenen in de verdrukking (Jak 5:16). Betekent het dat wij God onder druk kunnen zetten met ons gebed, door de aard, de lengte of de massa? Of betekent het vooral dat je er zelf anders van wordt. Het eerste lijkt op heidendom: de godheden bezweren en aan jouw kant zien te krijgen, met steeds grotere offers, nu dan dus gebeden. Maar het tweede is ook te weinig, alsof bidden uiteindelijk alleen een gesprek met je zelf is. Nee, ergens geloof je dat het uitmaakt, terwijl je tegelijk ook beseft: maar God weet het al, dat je toch uitspreek wat er in je hart leeft.

Hanna's onvruchtbaarheid loopt ten einde en een zoon wordt geboren, zij noemt hem Samuël, want God heeft mij gehoord. En ze staat hem af, na een paar jaar, als hij toe is, na de moedermelk, aan vast voedsel. Een beeld dat Paulus de apostel ook kan gebruiken voor onze geestelijke voeding: als er een goede basis is gelegd, kun je daar des te beter op doorborduren (vgl 1 Korintiërs 3:1-2).

Maar dan gaat ie toch van haar af, de jongen, zoals hij dan wordt genoemd. Want hij bleef achter onder de hoede van de

priester Eli om de HEER te dienen (1 Sam 2:11). Het is het lot van alle moeders en vaders, van alle mensen aan wie kinderen zijn toevertrouwd. Dat je hen moet loslaten, dat ze niet van jou zijn, dat je wel een basis kan hebben gelegd, met vallen en opstaan, maar dat ze zelf hun vaste voedsel moeten vinden, volwassen keuzes moeten maken, volwassen oordelen moeten vellen in alles wat ze in hun leven zullen tegenkomen, ook in wat ze van God hebben opgedaan, bij hun moeders of vaders, of in de kerk of daarbuiten, en dat je als vader of moeder niets anders rest, dan regelmatig contact te onderhouden, nog eens een kadootje te geven en als je gelovig bent: bidder te blijven, biddende moeder, biddende vader, biddende grootouders. Beetje vroom, maar toch is dat het, meer niet, minder ook niet. Het gebed van een rechtvaardige vermag veel. Ook dat van jou, al zijn we niet rechtvaardig in onszelf, we zijn het door de genade van God, zoals Hanna, de begenadigde.

En dan zingt zij een lied. En dan begint het ons ook te dagen, waarom de zoektocht naar een koning niet begint bij een paleis, maar bij een geminachte kinderloze depressieve vrouw ergens in het suffe Rama in de streek Suf. Ik dank de HEER, mijn ziel maakt groot de HEER, want God draait alles om: machtigen wijst Hij hun plek, en kwetsbaren tilt Hij op het schild. De eersten zullen de laatsten zijn en de laatsten de eersten. Hij verheft uit het stof wie berooid is, uit het vuil tilt Hij op wie alles ontbeert. Die Hem trouw zijn, behoedt Hij op hun pad, maar zondaars (die dus op zich zelf en hun prestaties en successen vertrouwen) die komen om in het duister. Want ontoereikend is menselijke kracht.

Ontoereikend is menselijke kracht, zingt zij.

Het heil wordt niet geboren of tot stand gebracht door de wil van een man of door de wil van menselijk vlees, maar is uit God (vgl Johannes 1:13). Het is niet het product van onze maakbaarheid, verwekkingsmogelijkheden, of productiekracht, maar wordt ons deel door het Woord en de Geest van de HERE Zebaoth, de Heer van de machten, niet de aardse machten,

maar de hemelse machten, zo wordt God voor het eerst in de Bijbel hier in 1 Samuël 1 genoemd.

Dus als er nu een messiaanse koning moet komen, dan gaat het initiatief uit van God, door zijn inmiddels groot geworden profeet, die Samuël heet. En hoe volwassen Samuël dan al geworden is, ook hij is nog steeds behept met wereldse vooroordelen, want hij denkt: Saul is het, want hij is de grootste van allemaal. En als hij later weer op pad moet, omdat het Saul toch niet was, en hij komt bij de zonen van Isaï, dan zijn het allemaal Sauls 2.0, maar dan laat God zien: deze zijn het niet en dan komt uitendelijk het jongste broertje, die rossige jongen David tevoorschijn vanachter de schapen, een buitenjongen, singer-songwriter met zijn gitaartje, want God ziet niet het uiterlijk aan (niet jouw CV met al je prachtige zogenaamde prestaties), maar Hij ziet het hart aan: uit welk hout ben jij eigenlijk gesneden, en durf jij te leven van gegeven goed, van genade?

Waar kennen we dit van: God die een nieuw begin maakt door een messiaanse koning te geven, de grote Zoon van David. Niet te beginnen bij een paleis. Of bij het centrum van de macht, maar in het suffe Nazareth, bij een kwetsbaar jonge vrouw, die alleen maar ook kan zingen: mijn ziel maakt groot de HEER, Hij trekt zich ons lot aan. Heersers stoot Hij van de troon en wie gering zijn geeft Hij aanzien (Lucas 1: 46-55). Lofzang van Maria. En vervolgens brengt ook Maria haar kind naar het heiligdom, om Hem aan God toe te wijden, en wie komen we daar tegen: een nieuwe Hanna, zij was altijd in de tempel waar ze God dag en nacht diende met vasten en bidden (Lucas 2:36-38). Welnu dat charisma van een kloosterleven is de meesten van ons niet gegeven. Maar laten we vandaag dan toch iets opdoen bij deze naam Hanna: begenadigde te zijn en een biddend te worden.

In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.
Amen

Zingen: Gezang 905 ('Wie zich door God alleen laat leiden')